

## Un flamenc a la cort de Ramon Llull

Bob de Nijs, professor jubilat belga, és un catanòfil tossut que ha traduït al neerlandès clàssics com *Tirant lo Blanc*. La fundació Congrés de Cultura Catalana li ha atorgat, "per la seva dedicació constant a traduir obres catalanes", el VI Premi Internacional Ramon Llull.

**A** punt d'enllestir l'edició neerlandesa de *Bearn*, Bob de Nijs gaudeix en el retir de Van Wesletraad, un poblet a la vora d'Ambers, d'una apreciable tranquil·litat digna d'aquest corredor d'influències culturals alemanyes, franceses o angleses —"cruïlla mental", per a Nijs— i improbables filigranes polítiques que, per moltes conveniències, s'ha anomenat Bèlgica. Havent-se jubilat del respectable ofici de mestre primari —que, a certs llocs d'Europa encara vol dir alguna cosa—, aquest autodidacte del català, que un bon dia s'enamorà d'una noia de Montgat, ha teixit un fil permanent entre els lletraferits neerlandesos i la literatura catalana. I s'ha enfrontat, sense complexos, a traduir un d'aquests llibres —grossos i densos— que posen els pèls de punta als traductors professionals: *Tirant lo Blanc*.

—Bé, el vaig començar precisament el dia que va morir Salvador Espriu. I vaig estar un any i tres mesos per traduir tota l'obra. L'any 1987 es va publicar la primera edició a Amsterdam. Se n'han fet tres edicions i se n'han venut uns vint mil exemplars.

—*En totes les traduccions del Tirant s'ha seguit o bé la línia de modernitzar la llengua o bé la de buscar uns mateixos referents medievals, ¿quina ha triat vostè?*

—Aquí, a Flandes, vam tenir una època de novel·les històriques al segle passat que va tenir molta influència. Hi havia un novel·lista molt important que es diu que va ensenyar a llegir el poble flamenc. I en la meua joventut jo n'havia llegit moltes obres, i

precisament aquell estil, com que tocava molts temes medievals, em va servir per a traduir el *Tirant*. D'altra banda, hem de tenir en compte que dibuixant el panorama de l'evolució de la llengua estàndard, del neerlandès, cal considerar que originalment en els temps medievals els centres culturals foren primer a Bruixes, els segles XIII i XIV, i després, durant els segles XV i XVI, a Ambers. És allà on es va formar una primera llengua estàndard i, després de la caiguda d'Ambers, el 1585, tot l'estament econòmic i cultural se'n va anar cap a Amsterdam. És a dir que el neerlandès té una formació a base de tres grans variants dialectals i jo vaig emprar el neerlandès del sud, de Flandes, perquè es corresponia més al llenguatge del *Tirant*, ja que a Flandes som una mica més puristes que a Holanda. Tenim una llengua menys evolucionada, així que el flamenc anava molt bé perquè creava una analogia prou interessant.

—*El neerlandès és una llengua fruit d'un consens polític?*

—El neerlandès és la llengua general. Té una fragmentació dialectal bastant forta i precisament aquesta llengua estàndard és la que es va imposar i actualment és molt normal que a la part holandesa imperi més que a Flandes. És, de totes passades, una llengua estàndard que s'usa a la TV, a les escoles i als textos oficials. Això ens serveix per entendre'ns, ja que la fragmentació és tan grossa que, per exemple, jo que sóc de Bruixes, si vaig a Ostende els

puic entendre, però molta gent no els entén quan parlen entre ells el seu dialecte. I això passa a tot arreu, encara recordo aquest passat novembre, a Barcelona, que en un programa de ràdio dedicat a la cultura catalana van comunicar amb un grup de gent d'Amsterdam i no els podia entendre gaire. Això és una indicació d'aquesta fragmentació excessiva; i la llengua estàndard que evoluciona més ràpid al nord que al sud, és necessària per a escriure i parlar amb gent de fora de la nostra àrea dialectal.

—*¿Aquesta fou, també, tasca de filòlegs?*

—No, podem parlar d'una evolució natural. Per descriure-la històricament cal entendre la gran emigració de les ciutats flamenques cap al nord després de la invasió castellana. Inclús la ciutat de Leida, on hi ha una universitat molt important, tenia una majoria d'habitants flamencs o pre-ventins i a Amsterdam una tercera part de la població procedia de les nostres regions. Per tant, aquella gent va influir tant en la pronunciació del dialecte holandès com en el vocabulari. Ara passa una mica al revés, és el pes de l'holandès el que marca més fort la llengua.

—*Mirall Trencat, Bearn, Històries Naturals són algunes de les seves traduccions. ¿Quina li ha ocasionat més dificultats?*

—Em sembla que on vaig tenir menys dificultats va ser amb el *Tirant lo Blanc*, perquè em va sortir d'una manera molt natural. Realment vaig saltar a la bassa i em vaig empeltar d'aquest ambient fins

que el *Tirant* formava part gairebé de casa, perquè cada dia a la nit jo feia una mica de traducció. Però després vaig traduir *Mirall trencat*, de Mercè Rodoreda, i aleshores, jo havia tingut una influència tan forta de la retòrica del *Tirant* que em va costar una mica superar aquest pes, perquè és tota una altra cosa. Molt més senzill, gairebé sense aixecar la veu i és això el que va costar més, perquè llavors tenia tendència a realitzar formulacions retòriques gens necessàries. D'altra banda, amb *Bearn*, per exemple, tornes una mica a un estil més assimilable al del *Tirant*.

—*A banda dels canvis legals, ¿com veu l'estat real del català?*

—Encara hi ha un problema de bilingüisme que nosaltres coneixem aquí, perquè molta gent es pensa que Bèlgica és un país bilingüe. Això no és veritat, hi ha dues regions monolingües, la part valona i la part flamenca. Només Brussel·les fa anys que és bilingüe. I sempre hi ha el problema d'aviar qui s'imposa, i em sembla que aquest és un problema a resoldre a Barcelona, ja que es compta amb l'avantatge que és la llengua de l'estament dirigent, al contrari del que va passar a Flandes, on el francès era la llengua de l'elit i contra això hem volgut lluitar. La batalla es pot guanyar, heu de tenir una mica d'esperança. Nosaltres encara esperem veure com acaben les reformes constitucionals. I se n'han produït des del naixement de l'estat belga. S'ha de continuar i jo diria que les escoles, els mitjans de comunicació, s'han de cultivar.



Bob de Nijs, IV Premi Internacional Ramon Llull.

ARXIU

—*¿Es possible salvar una llengua en una situació bilingüe?*

—Mira, per a nosaltres el bilingüisme és una cosa ja superada. Inclús la nova generació no ho entén. Troben molt natural parlar la seva llengua i, de fet, el bilingüisme és una situació molt ambigua perquè, socialment, es decantarà cap a un cantó. El més flac, a la llarga, ha de cedir.

—*¿I, de moment, quin és l'idioma flac a Catalunya?*

—No ho puc dir perquè precisament us trobeu en una situació de confrontació. Però, sí per una banda ja heu guayut una certa batalla políticocultural, falta encara integrar, per exemple, els castellanoparlants que hi ha a Barcelona. Si arribeu a insistir sobre el valor de la llengua catalana, aleshores sí que convencereu els altres... I a convertir-los —Bob de Nijs riu amb franquesa. Es deu haver passejat per certs barris suburbials de Barcelona on la paraula integració sona a tanta entelequia com Bèlgica.

—*¿Com s'aguanta, doncs Bèlgica?*

—En la pràctica, el conflicte nacional ja s'ha resolt. Pragmàticament i durant molt de temps. Per exemple, jo com a flamenc he fet tots els estudis en la meua llengua, el servei militar en la meua llengua. I tot això es produeix des de finals del segle passat, quan es comencen a introduir disposicions lingüístiques en el marc d'un estat unitari però la cosa va evolucionar amb el reconeixement de la diferenciació cultural de les dues regions, després amb la fixació de la frontera lingüística i, actualment, tendim cap a una federalització. El compromís civil va fer possible imposar la diferenciació política i cultural de les dues parts, i fins i tot a una regió de parla alemanya també l'hi han reconegut els seus drets oficials.

—*¿Tindria sentit parlar d'una sola comunitat nacional entre Flandes i Holanda?*

—Només és lingüística. És inclús una mica difícil per als holandesos de comprendre el cas flamenc. Fa més de tres segles que viuen en unes fronteres segures, més o menys ja-

cobines, com els francesos, i les diferenciacions històriques com aquesta no les entenen, ja que quan es parla, per exemple, sobre els frisons, al nord dels Països Baixos, no ho tenen en compte i disminueixen el valor d'aquests fets diferencials. Amb nosaltres es comporten igualment, amb una certa superioritat. Com que els flamencs hem tingut una llarga època de decadència, que ells no van conèixer, durant els segles XII i XVIII i amb la dominació francesa de l'estat belga el segle passat, el nostre llenguatge no és massa correcte i fem encara moltes faltes per influència lingüística del francès.

—*¿Les seves traduccions poden haver augmentat el coneixement de Catalunya a Flandes?*

—Sí, se'n parla sobretot als medis culturals i s'observa el fet que Espanya ja no és tan monolítica. Ja ho tenen en compte, el que més costa de convèncer són els hispanistes de les universitats. Jo no sóc un home amb títols acadèmics i l'any passat vaig tenir

una discussió molt forta amb dos hispanistes holandesos que m'atacaven referint-se a una frase de Juan Goytisolo que deia que els catalans érem provincians. Aleshores, vaig fer una defensa igualment forta referint-me a la falsificació cultural d'Espanya argumentant que fins i tot moltes coses de la part castellana només existeixen perquè es van filtrar a través de Catalunya

—*¿Els hispanistes defensen políticament Espanya?*

—Els hispanistes d'arreu del món estan molt influïts per la idea centralista de Madrid, i veuen només a través de determinades òptiques.

Mentrestant, però, Bob de Nijs continuarà treballant en el diccionari Català-Neerlandès, aprofitarà els diners del premi per arreglar el seu pis de Barcelona i de pas estalviar-se problemes amb hisenda. Si no descobriria que, per defensar Espanya, més que hispanistes hi ha, sobretot, funcionaris.

Oriol Malló